

Novotny Tihamér:

Múltunk örökkön ráharap a jövőnkre

Horváth Lajos festőművész és Diénes Attila szobrászművész kiállításáról

Horváth Lajos festőművész (1941, Pápa) a Kortárs Magyar Művészeti Lexikon szerint a pápai Képzőművészeti Szabadiskolában Cziráki Lajostól és A. Tóth Sándortól tanult. (Ha ez így van, egyik sem rossz iskola!) 2002-es katalógusának életrajzában viszont nagyobb általánosságban inkább azt hangsúlyozza, hogy „mesterei a magyar és az európai művészettörténet alakjai, akiknek műveivel könyvekben, múzeumokban, képtárakban találkozott.” Sőt, nem művésznek készült! „Gondolatait, világlátását akarta kifejezni, s ehhez találta meg – hosszú felkészülés után – a formát.” Ugyanennek a kiadványnak az előszavában Bereczky Lóránd művészettörténész a következőket hangsúlyozza: „Bátran alkalmazza a kulturális örökség minden rekvizitumát (...) Kitűnő kompozíciókészség, briliáns rajztudás és hasonlóan briliáns koloritérzékenység jellemzi művészetét, és egy olyan transzponálási képesség, amely új közegbe emeli a művészeti örökségként ismert fragmentumokat. (...) Érzelem és értelem egysége valósul meg művészetében.”

Az ő esetében a különféle régi és új realizmusok, a szimbolizmus, a metafizikus és szurrealista törekvések kikerülhetetlen mintáit, eredményeit, képi toposzait, sajátosságait elemző és hasznosító festményeit nézve a klasszikus és a modern művészet kimagasló képviselőinek gondolati, bölcséleti és képszerkesztési értelemben fontosnak ítélt konkrét műalkotásaival vagy azok részleteivel valóban gyakran találunk kapcsolódási és igazodási pontokat. Az *Ars pictura* című festészetfilozófiai képén például megidézi Johannes Vermeer *A festő műtermében* című vásznának központi figuráját, az állványa előtt a nézőnek háttal dolgozó barettsapkás művész kockaköveken ülő, de tájba helyezett korhű alakját, aki éppen egy olyan festményen dolgozik, amely egy nyitott ablakba helyezett tájképet ábrázol. A múlt előtt posztmodern beállítottsággal tisztelgő, platóni mélységeket rezegtető, ars poetica ízü mű bravúrja, hogy a kintet és a bentet összedolgozó, a valóságos teret az illuzórikussal háromszorosán összecsere-lő (vagy inkább egymásba metszően megsokszorozó) *képben a kép* szituáció azt a tájrészletet folytatja, örökíti meg, amelyet a vászon elfed a szemünk elől.

Ez a festői tett azonban további művészeket és műveket von érdekklődési körünkbe, hiszen René Magritte és Paul Delvaux is alkalmazott már hasonló okból,

hasonló ábrázolási módszereket. Ám Horváth Lajos más festményein, illetve azok motívumaiban, jelképegyüttállásaiban, kompozíciós megoldásaiban, emberi alakjaiban, természetelemeiben és választott tárgyaiban, valamint témáiban és festészeti eszköztárában, nemcsak Caravaggio, esetleg Diego Velázquez inspiratív nyomait találjuk meg, de felfedezhetjük a kapcsolatot Arnold Böcklin, Puvis de Chavannes, Édouard Manet, Csontváry Kosztka Tivadar, Carlo Carrà, Giorgio de Chirico vagy éppen Salvador Dalí bizonyos műveivel. Legalábbis a kiemelés, az átírás, az átértelmezés, az átköltés, a behelyettesítés vagy a mai helyzetbe ültetés szintjén.

Ha valami stíluskategóriaifélet szeretnénk kreálni alkotómódszerére és világszemléletére nézve, akkor azt mondhatnánk, hogy művészete a metafizikus festészetbe oltott mágikus realizmus és a szimbolizmussal kevert szürrealizmus kiérlelt, összetartozó, bonthatatlan ötvözete. Olyan festészet, amely valójában az eszme, a gondolat, az idea szolgálatában áll, de nem nélkülözi a kifinomult érzékiséget sem. Mintha csak a franciában oly hasonlóan ejtett szójáték, a „*sainctaise*” (a megszentelés) (Gauguin által kitalált szó!) és a „*synthèse*” (a szintézis) együttes jelenlétét találnánk a témában, formában, tartalomban, felületben, kompozícióban és jelképekben, vagyis a képegységben. Ez a festészet nem csak a szemnek, sokkal inkább a tudatnak, az intellektusnak, a szellemnek és a léleknek, sőt a morálnak szól. A pusztá ábrázoláson túl keresi a dolgok mögött rejtőzítő titokzatos összefüggéseket. Spirituális és világi érdeklődéssel kapcsolja össze a végest a végtelennel, a láthatót a láthatatlannal, az ösztönéletet az értelemmel, az emlék-, fantázia- és álomképeket a kényszerképzetekkel és a valódi megfigyelésekkel. Hihetetlen tereket és szédületes időtávlatokat nyit meg vagy nyitogat egybe. Merész képzettársításokkal zaklatja fel konvenciókhoz szokott érzékszerveinket és idegrendszerünket. Valójában sejtelmekkel teli világnézeteket, megfeythetetlennek mutató világszemléleteket és a tudatalatti óceán mélységes titkaira támaszkodó világmagyarázatokat akar a néző elé tárni! Visszatérő gondolatokat és örök kételyeket közvetít, személyes és közösségi húrokat penget, egyéni és kollektív érzéseket szólaltat meg vagy fojt el. Jelképekbe burkolózik, mitológiákat, metaforákat és allegóriákat használ vagy alkot az emberi vágyokról, a hitről és az igazság különböző megjelenési formáiról, a rejtőzködő Istenségről, a lét értelméről vagy értelmetlenségéről, a kezdetekről és a végről, a szerelemről és halálról, a hegyről és a tengerről, a Mindenség őrzőiről, a rossz álom természetéről, a mulandóságról, a test metamorfózisairól, a feltámadásról, az erkölcsi törvények hiányáról, Európáról, a mai Ádámról és Éváról, valamint a bezártságról... [*Szabálytalan diptichon, Saul I., A mindenség őrzője, Akt (A nő), Feltámadás, A „törpe”, Metamorfózis (Két nő), A hegy, Tenger, Éva, Ádám, tojás, Írnok (Mózes), Léda, Európa, Totem, Szabadban*].

A varjak

A doboz titka

Diénes Attila szobrászművész (1942, Marosvásárhely) figurális kisplasztikái éppen ezen a szinten, tehát a morális tartalmak és a metafizikus-reális (esetleg szür-reális) formák, témák és filozófiák, az egyéni egzisztenciák és a közösségi-társadalmi problémák válság- és lelkiállapotainak, krízishelyzeteinek a szintjén kapcsolódnak Horváth Lajos művészetéhez. A két alkotó egyes művei, mintha közvetlen érzelmi és gondolati összeköttetésben állnának egymással. Bár Diénes plasztikáiban esetenként mintha több lenne az abszurd humor, a kritikai él, a satirikus gúny és a keserű irónia, Horváth festményeiben pedig a töprengő melankólia, a magasztos beletörődés, a vágyképekkel keveredő, örök szorongás és a megfeythetlenségekből fakadó, a megoldatlanságokból származó nyomasztó életfélelem.

Ha lakonikus tömörséggel kívánnánk összefoglalni Diénes művészi személyiségének legfőbb sajátosságait, a következőket mondhatnánk el róla: lazaság nélküli, rendkívül igényes, tematizált dolgain, kitűzött céljain elszánt következetességgel végigjáró, sokoldalú alkotó, reneszánsz típusú, modern ember, mert arany keze és nyughatatlan szelleme van. Pályáját szürrealista felfogású grafikákkal, valamint metafizikus témájú absztrakt tér-filozofikus és tér-geometrikus festményekkel kezdte, de szövött, és tervei alapján manufaktúrává fejlesztett egykori marosvásárhelyi műhelyében szövetett, hatalmas méretű, rendszerint szintén metafizikus alapállású, elvont geometrikus vagy szimbolikus-organikus motívumokat használó, gyapjúból készült faliszőnyegeket; s öntött, faragott, gyúrt, bravúros formai tökélyre vitt ábrázoló és tisztán elvont formavilágú kis- és nagyméretű kő, fém, fa, agyag és kombinált anyagú szobrokat és iparművészeti tárgyakat.

Diénes figurális szobrászata éppúgy merített az új kőkori bálványok (erős test, csökött végtagok, torzított, természetellenes testtartás) formavilágából, mint az ókori egyiptomi fejszobrászat mágikus hagyományaiból és a klasszikus görög kultúra mitológiai témáiból (pl.: a *Daphné-sorozat*), vagy akár a drapériákat kedvelő barokk és az érzéki felületeket kultiváló impresszionizmus stílusából (pl.: *Próféták, Harlekin-sorozatok*). Ő tehát a sokoldalúan eklektikus alkotók közé tartozik. A stílusokat azonban sohasem keverte és ma sem keveri. Nem a posztmodern radikális eklektikája vagy dekonstrukciója ez, ahol egy-egy műben megjelenő különféle stíluselemek szinte elképesztő rend szerint („akár egy halom hasított fa”) keverednek egymással. Nála a stíluskorszakok jól elkülöníthetők, tisztán, kidolgozottan, kiérleltelen jelennek meg előttünk, tehát csak egymáshoz viszonyítva képeznek párhuzamos vonalakon futó eklektikát. [„A Picasso-szerű eklektikus művészek (...) végigjárnak vagy fél tucat stíluskategóriát.” – mondhatná róla Herbert Read, s tegyük hozzá, jogosan.]

Diénes bronz és egyéb fémötvözetekből készített figurális kisplasztikáinak és domborműveinek java része, mintha egy nagy életszínház örök s folytonosan visszaszisszaterő szereplői volnának, akik tipikus jellemeket,

drámai helyzeteket és éles társadalmi konfliktusokat jelenítenek meg és játszanak el. A bravúros technikai tudással előadott, perfekten fogalmazott régebbi és újabb alakok, karikírozott jellemek, egyszerű attribútumokkal és kulisszatárgyakkal egyértelműsített élethelyzetek – vezessenek azok akár a Biblia, akár a görög-római mitológia közmeg-egyezéses területére vagy a klasszikus és modern irodalmi és színpadi remek filozofáló-moralizáló világába – mindig aktualizálható és mindig általánosítható problémákkal foglalkoznak. A sors különös fintorának tarthatjuk például azt a szomorú tényállást, hogy a valamikori ceaușescu érában megfogalmazott kínos és emberpróbáló, a szemlélyiségeket és közösségeket egyaránt hétpróbás kísértéseknek és lélektöréseknek alávető és kitévő, a szinte csak romboló és önmészto alternatívákat kínáló, rég elfelejtettnek hitt szerepsituációk és élethelyzetek ma újra (szinte ugyanúgy) érvényesek lettek.

Igy jelenhetnek meg Diénes színdarabjában a különböző társadalmi személyiségtypusok, a maszkot viselők, a *Barbár királynő*, a *Hamis próféta*, a *Melankólia* megtestesítői; a különböző sorshelyzetek kiszolgáltatottjai, az ártatlan áldozatok, a kinaszítottak, az örök vesztesek csoportjai és egyedei, a manipuláció elbutítottjai (*Zenégép, Együtt, Kitörés, Hírek* vagy *Információ, Segélykérés, Balkáni életérzés, A fal*); a kilátástalan élethelehetőségekből az öncsalatásba menekülők vagy csapdahelyzetben vergődők alakjai (*Délibáb, Kapcsolat, Szemben önmagunkkal, Vívódás, Értelmetlen filozofálás az életről*); s az Aranykort idéző, profanizált ószövetségi biblia pauperumok (*Az Éden, Éva születése, Az Éden gyümölcse*).

A világ és az antivilág, a test és a héj, a hús és a drapéria, a megragadhatatlan tartalom és a megragadható forma, az álom és a valóság, a fény és az árnyék, a kulturális hagyomány és az egyéni mitológia, a kilátás és a belátás, az összekapcsolt időzónák és az egymásba vezethető téri helyzetek, az egyén és a történelem találkozása-ként vagy szembenállásaként volt értékelhető ez a kiállítás. Mert múltunk örökkön ráharap a jövőnkre... Mert a két alkotó érzi: ez itt a festészet és a szobrászat ideje.

(Nagy László Városi Könyvtár és Szabadidő Központ, Ajka, 2007. május 21. – június 4.)

Napóra Bolyai János emlékére

A Nagy ölelő

Tiszteletadás Euklidesznek